

De moeilijke democratie

Patrick Stouthuysen

Kernredactielid

Je kan democratie op heel verschillende manieren invullen. Direct of vertegenwoordigend, bijvoorbeeld. Je kan mensen verplichten om te gaan stemmen, of je kan de keuze vrij laten. Je kan opteren voor een systeem van evenredige vertegenwoordiging, of voor een meerderheidsstelsel. Je kan kiesdrempels bedenken. Je kan vormen van getrapte verkiezing invoeren. En zo kan je eindeloos verder variëren. Verkiezingen in één, of in meerdere rondes, voor nationale lijsten of voor districten. Bovendien kan je er, ook al heb je een vertegenwoordigend systeem, vormen van directe volksraadpleging op na houden. Die kunnen dan lokaal of nationaal zijn, bindend of adviserend, regelgevend of louter correctief.

Géén van die mogelijke invullingen is meer of minder democratisch. Wel wordt de ene keer meer belang gehecht aan representativiteit, de andere keer aan stabiliteit. Het is altijd weer afweten. Moet het democratische bestel vooral een zo getrouw mogelijke afspiegeling zijn van wat onder de mensen leeft, of gaat het erom werkbare meerderheden te vinden? In de meeste bestaande democratische stelsels wordt geprobeerd die twee beginselen te verzoenen.

De klaagzang

Het opmerkelijke is dat je vandaag overal, voor welke invulling men ook heeft gekozen, hoort klagen over de werking van de democratische instellingen. Het meest merkwaardige daarbij is dat, als het over alternatieven gaat, vaak wordt verwezen naar buitenlandse modellen, die in het land in kwestie evenzeer ter discussie staan.

Zo hoor je hier te lande nogal eens beweren dat de stemplicht moet worden afgeschaft. In de Verenigde Staten bepleiten toonaangevende politologen dan weer precies de invoering van de stembusplicht. In het Verenigd Koninkrijk duikt

om de zoveel tijd de gedachte op om naar een evenredigheidssysteem over te stappen. In Italië stelden politieke vernieuwers dan weer hun hoop op een meerderheidsstelsel.

Er zit niet zoveel lijn in. In Vlaanderen zijn het vooral de liberalen die zich opwerpen als voorstanders van volksraadplegingen en referenda. In Nederland is het precies de partij van Bolkestein die bezwaar maakt. Referenda zijn niet representatief, maken het bestuurswerk onvoorspelbaar en geven een onevenredig gewicht aan goed georganiseerde drukkingsgroepen. Net wat hier te lande de SP beweert.

Je vraagt je af waar die plotse bereidheid tot bestuurlijk experimenteren vandaan komt. Waarom verwachten zoveel mensen heil van een nieuwe invulling van het democratisch bestel? Wat is precies het probleem dat men wil verhelpen? Dat is eigenlijk helemaal niet zo duidelijk. Neem nu het gespreksonderwerp van de afgelopen maanden: de 'nieuwe politieke cultuur'. In het verlengde daarvan zijn een hele reeks, meer of minder concrete voorstellen geformuleerd. Een decumulregeling, het afschaffen van politiek dienstbetoon, het beperken van verkiezingsuitgaven, het terugdringen van de partijtucht, het veralgemenen van referenda, de afschaffing van de stemplicht. Van die voorstellen wordt verwacht dat ze de kwaliteit en de werking van het overheidsapparaat verbeteren, dat ze het functioneren van de instellingen doorzichtiger maken en het democratisch gehalte van de besluitvorming verhogen. Dat zijn alleszins redelijke gespreksonderwerpen die best een debat waard zijn. Daarover straks meer. Je kan je evenwel niet van de indruk ontdoen dat er nog andere agenda's zijn. Sommigen steken het niet onder stoelen of banken dat ze hopen, met behulp van die vernieuwingen, de bestaande politieke verhoudingen grondig door elkaar te schudden. Als je

Anciaux of Verhofstadt leest, of de politieke commentaren van Filip Rogiers of Yves Desmet, dan hoor je die ondertoon. Nieuwe politieke cultuur als ijzer om het bestaande partijenbestel open te breken.

Anderen, het 'Centrum voor Politieke Vernieuwing' en wat nog rest van de burgerinitiatieven die na de eerste Zwarte Zondag het licht zagen, hopen via deze bestuurlijke en politieke hervormingen de kloof tussen burger en politiek te dichten en, vooral, de antipolitiek en de anti-democratische partijen een halt toe te roepen. Politieke vernieuwing als redmiddel voor de democratische politiek.

Nog anderen, die zich meestal opwerpen als de vertegenwoordigers van de 'mondige burgers' die opstapten in de Witte Mars, grijpen de hervormingsvoorstellen aan om de goeden van de slechten te onderscheiden. Wie zich tot de 'nieuwe politieke cultuur' bekent, heeft 'het signaal van de burger begrepen'. Wie kritisch of sceptisch staat, behoort tot het vermaledijde traditionele politieke bestel. Politieke vernieuwing als lakmoesproef voor politieke correctheid.

Feiten en argumenten aub

Het debat over de politieke vernieuwing heeft vooral nood aan feitelijke informatie en rationele argumenten. Dat geldt trouwens ook voor de sociaal-democraten. Geconfronteerd met de verborgen agenda's van nogal wat nieuwlichters, kiezen sociaal-democraten wel eens voor de egelstelling. Voor ze het weten verdedigen ze kritiekloos de status quo. Dat hoeft helemaal niet. De Vlaamse sociaal-democraten hebben in het verleden vaak het voortouw genomen in de kritiek op de werking van de instellingen. Ze stonden aan de wieg van de hervorming van gerecht en justitie. In het verlengde van Het Sienjaar waren ze vragende partij, als het over politieke vernieuwing ging. Dat is vandaag niet anders. Alleen: graag een open debat, met goede argumenten en op basis van de feiten. Geen spektakel, geen verborgen agenda's, geen mediastunten, geen volksverlakkerij. Precies daarom organiseert *Samenleving en politiek* op 21 november, in het Vlaamse Parlement, een studienamiddag over 'De moeilijke democratie'. Het zal gaan over de vraag

of de traditionele politiek effectief in crisis verkeert en hoe die politiek eventueel beter aansluiting vindt bij wat onder de mensen leeft. Kris Deschouwer, hoogleraar politieke wetenschappen aan de Vrije Universiteit Brussel, plaatst, op basis van recent politicologisch onderzoek, enige kanttekeningen bij het in brede kring bestaande gevoel als zouden politieke partijen tot verdwijnen gedoemd zijn. Vervolgens wordt over drie concrete thema's gediscussieerd. Wat mag je al dan niet van de burger verwachten als het over politiek gaat? Draagt meer directe participatie bij tot het beter functioneren van de democratie? Zijn ombudsdiensten een alternatief voor politiek dienstbetoon?

Dit najaar start *Samenleving en politiek* ook een nieuwe reeks over die moeilijke democratie. We voorzien artikels over het middenveld en de politiek, over referenda, over directe democratie en ongelijkheid, over de steeds nadrukkelijker rol van de media als agenda-setters in het politieke debat, over de manier waarop onze zusterpartijen in het buitenland proberen nieuwe politiek te bedrijven.

Politieke antwoorden

Politieke vernieuwing is evenwel slechts één, en vermoedelijk slechts een zeer gedeeltelijk, antwoord op het gevoel van malaise waar zoveel mensen vandaag mee zitten. De oorzaken van het gevoel van onvrede ten aanzien van de politiek liggen, zo menen de sociaal-democraten, buiten de politiek. Mensen hebben angst voor de toekomst. Zal er voor hen nog een pensioen zijn, zal de sociale zekerheid overeind blijven, zal er voor hen en voor hun kinderen nog werk zijn, heeft het nog zin om te studeren

Op die problemen moet de politiek een antwoord vinden. En dat is vandaag een stuk moeilijker dan in het verleden. Misschien is de mate waarin de politiek vorm kan geven aan de samenleving kleiner geworden. Misschien zijn nogal wat traditionele recepten – ook van sociaal-democratische inspiratie – aan herziening toe. Ook daarover wil *Samenleving en politiek* blijven nadenken. Ook daarover garanderen we in de maanden die komen de lezer waar voor zijn of haar geld.